

HRVATSKA NA RASKRŠĆU

1. POLITIČKI I DRUŠTVENI KONTEKST OD PRIKLJUČENJA EUROPSKOJ UNIJI

Hrvatsko je društvo i dalje opterećeno sukobima i polemikama vezanima uz teme s dominantnim nacionalnim predznakom: nedavnu ratnu prošlost, ratne zločine te prava sudionika rata. Navedene teme više su no ikada korištene kao predmet dnevno-političkih obračuna, posebno u mjesecima prije predsjedničkih izbora, a nažalost, s tendencijom da dominiraju i cijele 2015. godine, odnosno (barem) do predstojećih parlamentarnih izbora.

1.1. Prosvjedi dijela branitelja – borba zbog smanjenja prava i omalovažavanja doprinosa branitelja i vrijednosti Domovinskog rata i/ili borba za privilegije, smjenom „nehrvatske“ vlasti i raspirivanje mržnje prema srpskoj manjini

Medijski prostor od listopada 2014. u ponajvećoj je mjeri zaokupio prosvjed dijela branitelja, predvođen 100%-tnim invalidima Domovinskog rata, koji su, smatrajući da se branitelje ponižava, marginalizira i da se ne vodi briga o najtežim ratnim invalidima, zahtijevali ostavku aktualnog ministra branitelja, njegove zamjenice i pomoćnika, no koji je u dobrom dijelu javnosti protumačen prosvjedom usmjerenim ka destabilizaciji i rušenju aktualne vlasti.

Kao i prethodne godine, i tijekom 2014. godine u Vukovaru je nastavljeno uništavanje latinično-ćiriličnih ploča na zgradama državnih institucija. Incidenti su nastavljani iako je tijekom 2014. godine započeo kazneni postupak protiv četvorice okrivljenika koje se tereti za izazivanje nereda, razbijanje i uništavanje državne imovine, napad i ozljeđivanje službenih osoba te pokušaj rušenja ustavnog poretka.

Smirivanju tenzija nije pomogla niti odluka Ustavnog suda, koja je, nažalost, ostavila prostor različitim interpretacijama, a time doprinijela i održavanju postojećih društvenih podjela.

Ustavni sud je u kolovozu 2014. godine predloženo referendumsko pitanje, kojim bi se povećao prag za ostvarivanje prava na ravnopravnu službenu uporabu jezika i pisma manjina u pojedinom lokalnom području, sa 1/3 na 1/2 sveukupnog stanovništva, ocijenio neustavnim i nije dopustio raspisivanje referenduma. Obvezao je Gradsko vijeće Vukovara da u roku od godine dana propiše i uredi individualna prava pripadnika nacionalnih manjina na službenu uporabu svoga jezika i pisma, da pri tome uvažava potrebe većinskog hrvatskog naroda koje proizlaze iz posljedica velikosrpske agresije, kao i potrebu pravednog i pravilnog tretmana srpske nacionalne manjine, a Vladu RH da uputi u parlamentarnu proceduru izmjene i dopune Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina, kojima će se urediti mehanizam za slučajeve kada tijela jedinica lokalne samouprave ne provode obveze iz spomenutog zakona ili ga opstruiraju. Pored toga, Ustavni je sud do donošenja izmjena navedeni Zakon na području Grada Vukovara izuzeo iz provedbe, ukoliko ga je potrebno provoditi uporabom prisilnih mjera.

1.2. Nespremnost društva na kritičko promišljanje o zbivanjima iz 90-ih i vlasti na omogućavanje dostupnosti podataka iz tog vremena

Jačanje desnice, nacionalizma, ksenofobije, netolerancije te agresivnog i netolerantnog govora u javnom prostoru, karakterističnog i za mnoge europske države, u Hrvatskoj i 20 godina od završetka ratnih događanja onemogućava otvorenu i kritičku raspravu o događajima iz posljednjeg desetljeća prošloga stoljeća. Još uvijek rijetka iznošenja „drugačijih“ pogleda često potiču otvoreni govor mržnje i pozive na linč, kojemu podliježu i liberalniji dijelovi političkog korpusa.

U listopadu 2014. predsjednik RH Ivo Josipović nakon objave znanstvenog članka pod nazivom "Samo u mitovima svaki narod želi državu. U stvarnosti – ne" zbog neslaganja u stavovima smijenio je svog glavnog analitičara Dejana Jovića. U navedenom članku redovni profesor Fakulteta političkih znanosti analizirao je škotski referendum o nezavisnosti, proveden mjesec ranije, iz kojeg se mogu izvući pouke te primijeniti i na druge slučajeve, pa i one u post-jugoslavenskom prostoru. Jedan od zaključaka je da je jednoglasnost po pitanju suverenosti i neovisnosti kroz referendume moguća jedino u sustavima koji ne dopuštaju slobodno izražavanje te da su društva sa manjom razinom demokracije i slobode „jedinstvenija“ i „jednoglasnija“.

U nacionalnim medijima ovaj je članak percipiran kao pojednostavljena teza da referendum o hrvatskoj nezavisnosti nije bio ni slobodan ni pošten. Političari su ga osudili, iako nakon njegova objavljivanja nije održan niti jedan znanstveni skup na kojemu bi se raspravljalo o objavljenim tezama.

Istovremeno, informacije o trošenju proračunskih sredstava za osobe koje su stekle određena prava ili se nalaze u određenom položaju zbog sudjelovanja u Domovinskom ratu uskraćuju se zainteresiranoj javnosti.

Tijekom 2013. GONG, organizacija civilnog društva, je u cilju transparentnosti trošenja javnog novca tražio objavu ugovora o obrani generala pred MKSJ, ali Vlada RH je odbacila zahtjev uz objašnjenje da je ugovor klasificiran. Povjerenica za informiranje Anamarija Musa, je donijela rješenje uvažavajući zahtjev GONG-a s obrazloženjem da je pitanje potrošnje javnog novca važno za transparentnost tijela javne vlasti te stvaranje povjerenja građana u rad tog tijela, osobito u postupanju s javnim novcem. Vlada Republike Hrvatske nije prihvatila rješenje povjerenice za informiranje već je pokrenula upravni spor.

1.3. Prijetnje, neuvažavanje povijesnih istina i prava na jednakost – mržnja prikrivena pravom na slobodu govora

Upozoravamo na sve učestaliji govor mržnje. Iako je sloboda izražavanja jedno je od temeljnih prava demokratski uređenih država, ona u nekim slučajevima može i treba biti podvrgnuta ograničenjima potrebnim kako bi se zaštitila prava i ugled drugih. Pravosuđu tek predstoji prepoznati i procesuirati takve slučajeve.

Posebno zabrinjavaju prijetnje koje primaju novinari, urednici i aktivisti za ljudska prava. Očekujemo da policija pronađe počinitelje kako bi time obeshrabrila druge širitelje govora mržnje koji ugrožavaju već krhku demokraciju, a neuspjeh u progonu nasilnika novinare bi još više gurnuo na vjetrometinu.

Upozoravamo i da se putem određenih portala neosnovano i lažno optužuje u nizu perfidnih podmetanja u kojima se godinama pokušava diskreditirati novinare i spisatelje, u kom ih se optužuje za suradnju s Kontraobaveštajnom službom t.j. KOS-a. Zbog toga su bili izloženi uvredama pa i prijetnjama smrću. Podizanje privatne tužbe ne bi smjelo biti jedina mogućnost obrane novinara/ki kojima se prijetnje upućuju. Policija treba pronaći počinitelje i predati ih pravosuđu.

Relativizacija zločina počinjenih u Drugom svjetskom ratu

U prosincu 2013. godine je Josip Miljak, kao predsjednik Hrvatske čiste stranke prava, sa službene e-mail adrese stranke poslao na službenu e-mail adresu ravnateljice Spomen područja Jasenovac Nataše Jovičić poruku naslova "Vi širite četničku propagandu" i teksta "Takvi kao Vi su samo ostaci ostataka truleži na hrvatskom nacionalnom tkivu i osuđeni ste na izumiranje i ludilo u koje Vas vodi nezajažljiva i bolesna mržnja", potpisanu pozdravom "Za dom spremni". Istovremeno je Nataša Jovičić primila e-mail nepoznatog pošiljatelja sa slikom stiliziranog pušcanog zrna u letu. U ožujku 2014. Općinsko državno odvjetništvo u Kutini je odbacilo kaznenu prijavu za kazneno djelo prijetnje počinjeno prema službenoj ili odgovornoj osobi u vezi s njezinim radom ili položajem, ali je podnijelo optužni prijedlog protiv Josipa Miljka i HČSP-a zbog uznemiravanja - prekršaja iz članka 25. stavka 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije. U ožujku 2015. Prekršajni sud u Kutini oslobodio je Miljka zbog nedostatka dokaza da je spornim e-mailom povrijedio dostojanstvo ravnateljice, ocjene da je njezin osjećaj straha samo subjektivan te mišljenja da ne postoji samo jedna, službena istina o ustaškom logoru Jasenovac, koju svi u Hrvatskoj moraju priznati. Miljak je, naime, u obrani tvrdio da je brojka od 83.000 žrtava, koliko je poimence popisano u Spomen području Jasenovac, neistinita, navodeći da je u tom logoru pogubljeno najviše 3.000 ljudi, a pritom se pozivajući na članke i knjige nekolicine autora.

Dileme u vezi slobode izražavanja iziskuju široku javnu raspravu o suprotstavljanju govoru mržnje kao i sustavan rad na stručnom usavršavanju pravosuđa.

Homoseksualnost je bolest

Presudom Županijskog suda u Zagrebu iz srpnja 2014. godine navedeno je da bi kažnjavanjem dr. Ivana Poljakovića zbog javnog iznošenja tvrdnje da je homoseksualnost bolest bilo povrijeđeno temeljno ljudsko pravo na slobodu izražavanja, zajamčeno Ustavom RH i Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Sud je stava kako se u konkretnom slučaju ne radi o diskriminaciji prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije, već o javno izrečenom stavu, što je u skladu sa slobodom prava izražavanja, što nije suprotno Ustavu RH, zakonima niti Konvenciji.

1.4. (Re)aktiviranje političara optuženih/osuđenih za ratne zločine – povrat u retoriku iz ranih 90-ih

Suživot između različitih etničkih zajednica te napredak u uspostavi povjerenja, kako unutar država tako i između država koje su donedavno bile u ratnom sukobu, dodatno

otežava (re)aktiviranje političara optuženih/osuđenih za ratne zločine.

Uz naglašavanje činjenice da je Međunarodni sud za bivšu Jugoslaviju ostvario ogroman napredak u razvoju međunarodnog humanitarnog prava, pridonio utvrđivanju povijesnih činjenica o ratovima na području bivše SFRJ, borio se protiv (uvijek prisutnog) poricanja istine i pokušao pomoći društvima novonastalih država da se suoče sa svojom nedavnom ratnom prošlošću, puštanjem Vojislava Šešelja na privremenu slobodu u studenom 2014. nastavio je narušavati povjerenje koje su udruženja žrtava i organizacije za zaštitu i promociju ljudskih prava imali prema njegovom radu, a koje je započelo donošenjem niza oslobađajućih presuda 2012. i 2013. godine te podjelama među njegovim sucima.

U Hrvatskoj je najeklatantniji primjer političara procesuiranog za ratni zločin koji nastoji ostati dio političkih elita Branimir Glavaš, osnivač i neformalni lider Hrvatske demokratske stranke Slavonije i Baranje (HDSSB), dominantne političke stranke u istočnoj Hrvatskoj. Nakon što je Ustavni sud u siječnju 2015. godine ukinuo presudu VSRH kojom je Glavaš osuđen za zločin nad srpskim civilima u Osijeku, (sada) nepravomoćno osuđenog zločinca u Osijeku je dočekalo više tisuća pristaša, što je on, između ostalog, iskoristio i za poziv na obustavu svih postupaka za ratne zločine protiv pripadnika hrvatskih postrojbi te na prosvjed protiv DORH-a.

Zabrana kandidiranja osoba koje su osuđene za ratni zločin – pozitivan iskorak ka normalizaciji društva opterećenog ratnom prošlošću

Pozdravljamo izmjene Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor (NN 19/2015), kojima su usvojeni prijedlozi organizacija civilnog društva da birači i političke stranke ne smiju kandidirati osobe koje su pravomoćnom sudskom odlukom osuđene na bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci i to ukoliko se u trenutku stupanja na snagu odluke o raspisivanju izbora izrečena kazna izvršava ili tek predstoji njezino izvršenje. Ujedno, birači i političke stranke ne smiju kandidirati osobe za koje u trenutku stupanja na snagu odluke o raspisivanju izbora nisu protekli rokovi rehabilitacije, a koje su pravomoćnom sudskom odlukom osuđene za kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva: genocid, zločin agresije, zločin protiv čovječnosti, ratni zločin, terorizam, terorističko udruženje, mučenje, ropstvo; kazneno djelo protiv života i tijela: teško ubojstvo, te kazneno djelo protiv službene dužnosti: zloupotrebe položaja i ovlasti.

1.5. Solidarnost na djelu

2014. godinu u Hrvatskoj, kao i u susjednim državama, obilježila je jedna od najtežih

prirodnih katastrofa posljednjih desetljeća, uzrokovana poplavama, zbog kojih je iz sela u posavskom dijelu Hrvatske evakuirano oko 13.000 stanovnika, ali i iznimna solidarnost građana, spremnih pomoći stradalom stanovništvu ne samo matične države (Hrvatske, BiH ili Srbije), nego i stanovništvu susjednih država.

1.6. Zajedništvo u osudi kukastog križa na splitskom Poljudu ali ne i drugih isključivosti

Reagiranjem na kukasti križ politička opozicija i pozicija pokazale su da mogu pravodobno reagirati. Mogu li tako reagirati i u drugim slučajevima govora mržnje i relativizacije zločina?

Šest dana nakon utakmice Hrvatske i Italije koju je zasjenio kukasti križ na poljudskom travnjaku, PU Splitsko Dalmatinska podnijela je dva optužna prijedloga. Prijavljen je Hrvatski nogometni savez kao pravna osoba te Damir Vrbanović kao odgovorna osoba za prekršaj iz članka 5 Zakona o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima. Prekršajnom sudu u Splitu prijavljen je i HNS-ov povjerenik za sigurnost Zoran Cvrk, kao voditelj javnog okupljanja po članku 35. stavak 1. Zakona o javnom okupljanju. HNS-u prijete kazna od 50 do 250.000 kuna, Vrbanoviću od pet do 50.000 kuna, a Cvrku od dvije do pet tisuća kuna. Mogu li tako reagirati i u drugim slučajevima govora mržnje i relativizacije zločina?

2. PREPORUKE

- Vlada Republike Hrvatske te cijela politička pozicija i opozicija trebaju preuzeti inicijativu u reagiranju na govor mržnje i istovremenoj zaštiti slobode izražavanja te ozbiljno pristupiti raspravi i donošenju Medijske politike;
- Pozivamo javnost, kao i vlasnike i uprave medija te urednike i novinare da se solidariziraju s kolegama u zaštiti novinara i novinarske profesije a vladine institucije i opoziciju na glasno zastupanje slobode izražavanja i medijske slobode, posebno kad su sami na meti kritike;
- Snažno podržavamo Deklaraciju o nesnošljivosti i etnocentrizmu u Hrvatskoj koji su donijeli predstavnici nacionalnih manjina i Savjeta za nacionalne manjine;
- Pozivamo pravosuđe da ujednači sudsku praksu u kaznenom procesuiranju govora mržnje i diskriminacije;
- Pozivamo sve vladine institucije i javnost na reagiranje na govor mržnje.